

— Cikánské skupiny v Súdánu

Domové bývají označováni jako Cikáni středního východu – *Middle Eastern Gypsies* (Matras 2000: 49). Jde o skupiny populace indického původu, hovořící dialekty domarštiny, jejichž existence je prokázána v oblastech Asie (v Libanonu, Sýrii, Izraeli, Palestině, Jordánsku, Iráku, Ázerbajdžánu), méně spolehlivé jsou prameny o domských skupinách v severní Africe (v Egyptě, Libyi, Tunisku, Alžírsku, Maroku) a přilehlých oblastech (v Súdánu, Čadu). O vztahu Domů k evropským Romům vypovídá samotné etnonymum Dom, které stejně tak jako slovo Rom a Lom (etnonymum arménských Cikánů) má původ v džátínymu *dom*, označující indickou kastu, z níž snad mohli vzejít prapředkové dnešních Romů, Lomů, resp. Domů.¹ Také tradiční profese Domů a Romů vykazují celou řadu podobností. K jejich hlavním aktivitám patřila práce s kovem, hudební a taneční produkce, u žen bylo časté žebrání a hádání z ruky (Matras 2000: 49-50; Holmes 2002: 3-4). Přesto však zůstává otázka bližší příbuznosti Romů a Domů nezodpovězena.²

Stejně tak je doposud nedostatečně popsána situace cikánských³ skupin v severních oblastech Afriky a jejich umístění a vztahy k romskému a domskému etniku.

Súdánská republika je rozlohou největší zemí Afriky. Na více než 2,5 milionech km² žije asi 30 milionů obyvatel, příslušníků stovek národnostních skupin, mluvčích více než stovky jazyků. V této národnostně bohaté mozaice představují cikánské skupiny pouze nepatrný, ale velmi zajímavý článek. O jejich životě a historii se ví jen málo, k čemuž přispívá řada

1 „U všech [*rom, lom, dom*] lze prokázat jasnou fonetickou souvislost se mundským výrazem *domba* a s moderním indickým výrazem *dom* nebo *dum*... Je dost pravděpodobné, že Domové tvořili přinejmenším jádro skupiny nebo skupin, které později z Indie migrovaly.“ (Fraser 1997: 25). O domských skupinách v Indii též Hübschmannová (1997: 11-27); indické cerebrální hlásky označujeme podtržením. U přepisu arabských výrazů užíváme zjednodušenou podobu bez odborných diakritik; přepis odpovídá české abecedě a postihuje alespoň přibližně znění cizích fonetických specifik. Viz Kostić (1997: 28-33).

2 „*My hypothesis is that the Dom spent some time in Persia and their name became the common word for other peoples of Indian origin to describe themselves, just as the Arabs called them all Zott*“ (Kenrick 1993: 37).

3 Označení Cikán/cikánský zde používám jako zastřešující termín jak pro asijské Domy a evropské Romy, tak i pro skupiny, které s těmito skupinami vykazují určité podobnosti, aniž by příbuznost byla prozatím prokázána, pokud vůbec kdy bude.

faktorů. Historický vývoj dnešního Súdánu⁴ byl velmi dramatický, spojený s nepřetržitým mocenským tlakem Egypta ze severu, ať již pod egyptskou, od 7. století arabskou, v pozdějších stoletích tureckou, resp. osmanskou nadvládou, kterou vystřídala na přelomu 19. a 20. století okupace britská. Po celou tu dobu představoval Súdán pro svého severního hegemonu především významný zdroj otroků. Tím vyvolané posuny etnických skupin, případně jejich překrývání, spojené s celou řadou etnických mimiker u sociálně stigmatizovaných skupin, včetně cikánských,⁵ vedly k častým změnám etnické mapy, kdy je obtížné stanovit původ určité skupiny a její historické vztahy k okolním národům. K systematickému výzkumu nepřispívá ani nestabilní politická situace a občanská válka, která zemi sužuje s kratšími či delšími přestávkami téměř od získání nezávislosti v roce 1956.

Narozdíl od Evropy se tak objevují Cikáni v národnostně a kulturně pestrém prostředí, které si je těchto rozdílů vědomo. Již od 9.st., od prvního příchodu Arabů, se stala přesná kategorizace obyvatelstva podle vzhledu a původu běžnou. S každou kategorií je spojena určitá barva, jejíž „oceňování“ se různí, a to podle etnické příslušnosti. Cikáni jsou některými černošskými populacemi vnímáni jako „...*kränklich und nicht gar gebacken* (nedomrlí a nedopečení)“ (Streck 1996:14), ačkoliv u nich samotných převažuje pocit hrdosti a prestiže nad svou „bledou“ barvou, připomínkou původu z jakési mytické země, která je spojuje v jedné kategorii s Evropany (včetně Turků) a některými Araby (Streck 1996: 16).

Hypotézy migrace z Egypta⁶

Cikáni se do oblasti Súdánu dostali z území Egypta. Existují tři hypotézy migrace (Streck 1996). V prvním případě snad mohlo jít o doprovodné skupiny egyptské armády.⁷ Osmanští Turci ovládali střední tok Nilu již od poloviny 16. století a roku 1821 vyslali vojenskou expe-

4 Súdánem se původně označovalo území přilehající z jižní strany k Sahaře, táhnoucí se přes celý kontinent od východu k západu, na jihu ohraničené okrajem deštného pralesa.

5 Podobné praktiky jsou běžné i u domských skupin v Egyptě, které popírají svůj pravý původ a vydávají se za Egyptany, Palestince či Araby (Holmes 2002: 2) a v Jordánsku, kde Domové odmítají přiznat znalost domarštiny (Williams 2003: 4).

6 Při popisu cikánských skupin v Súdánu narazíme na omezené zdroje. Jedinou obsáhlejší studii, z níž zde vycházíme, je monografie B. Strecka (Streck 1996) o Halabech v Súdánu. Dále vyšlo menší množství prací o Cikánech, resp. o Domech v některých oblastech severní Afriky, jež ale mají velmi kolísavou úroveň.

7 Egypt byl v tomto období součástí Osmanské říše, nejvyšší političtí a vojenscí představitelé země nebyli etničtí Egyptané, pocházeli z různých oblastí říše (například chedív Muhammad Alí z Albánie) a dorozumívali se turecky. Šlo tedy spíše o tureckou expanzi do Súdánu (Ade Ajayi 1998: 140), i když ta probíhala již v době silných emancipačních snah vládců Egypta.

dici i do dnešního Súdánu.⁸ Jak bylo zvykem v orientálních armádách,⁹ jejich etnické složení bylo velmi pestré¹⁰ a doprovázely je početné skupiny pomocníků, někdy přesahující i vlastní vojsko (vyšší důstojník mohl mít až 500 otroků nebo členů služebnictva). Někdo se musel starat o drobné opravy zbraní¹¹, ale také o koně a v neposlední řadě o veselou mysl, kulturní vyžití a pohodlí vojáků. Ačkoliv se záznamy o těchto doprovodných skupinách nezmiňují (nebyly přímo začleněny do systému armády), hlavní silou zmiňované vojenské výpravy byla koňmi tažená kovová děla,¹² která údržbu kovářského charakteru vyžadovala.

Druhá hypotéza umísťuje příchod Cikánů do následujících desetiletí. Vychází ze společenských a politických změn v Egyptě v 19.st. Myšlenky na samostatný stát, ať už v rámci Osmanské říše, nebo zcela nezávislý, vedly vládce Egypta k řadě reforem (Ade Ajayi 1998: 131). Roku 1824 byla v Egyptě zavedena branná povinnost¹³ a roku 1847 představen nový systém daní, spojený s politikou sedentarizace, což mohlo mít za následek migraci domských skupin proti proudu Nilu (Streck 1996: 36). Zvláště když již zmiňované tažení cestu značně usnadnilo – „pročistilo“.¹⁴ K tomu správní síť nebyla dosud koncentrovaná a nefungovala tak efektivně jako v Egyptě (Ade Ajayi 1998: 148). To itinerantním skupinám život usnadňovalo.

Třetí hypotéza vychází ze skutečnosti, že se při rozvoji nové provincie náhle objevila celá řada příležitostí k obživě spjatých se zpracováním kovu.¹⁵

Jediné, co se dá s určitou jistotou na základě dochovaných záznamů¹⁶ tvrdit, je to, že

8 Ten byl oslaben dynastickými spory a v podstatě bez jakékoliv politické jednoty, proto velmi snadno podlehl (Ade Ajayi 1998: 140).

9 „...ne nadarmo se ale o těchto [džátských a rádžputských] válečnických říká, že jejich tábory doprovázelo velké množství trénu, kteří sloužili jako kováři, věšci, komedianti atd...“ (Fraser 1998: 27).

10 Již od 16. století byli i evropští Romové součástí turecké armády, i když početně nepříliš významnou (Halliday 1922: 170-1).

11 O Cikánech jako o výrobcích či správkařích zbraní a střeliva pro tureckou armádu, resp. o cikánských „armádních“ hudebnících, se zmiňuje též Fraser (Fraser 1998: 150).

12 Dodnes je jedním z apelativ pro Halaby ‚dělostřelec/kanonýr‘ (ar. *túbdžít*).

13 Orální tradice kordofánských Halabů zmiňuje, jak matky usekávaly ukazováčky dětem, aby nebyly schopny vojenské služby (Streck 1996: 34).

14 „...the Turkish conquest opened up the country to foreign visitors who came as travellers, traders and missionaries, as well as experts, consultants and employees of the administration“ (Ade Ajayi 1998: 374-5).

15 Přestože byla turecká invaze do Egypta nepříliš úspěšná a rozhodně si nekladla za cíl rozvoj dobytého území, zanechala významné stopy v modernizaci Súdánu. Do země byly zavedeny parní lodě, střelné zbraně a telegraf, a do té doby politicky nejednotné území bylo sjednoceno a vytvořilo jádro současné podoby (Ade Ajayi 1998: 147).

16 Psané záznamy o cikánských skupinách v osmánském Súdánu jsou pouze dvě, a to z druhé poloviny 19.st. Guillaume Lejean zmiňuje ‚des vagabondes et des Bohémiens‘ v okolí Chartúmu, jejichž profesí bylo kovářství. U žen uvádí předpovídání budoucnosti a prostituci. Druhá zmínka je z pera lékaře Roberta W. Felkina, který roku 1879 cestoval Dárfürem a Kordofánem (súdánské provincie), kde viděl „dvě cikánské osady a jednu

Cikáni patřili k tureckému Súdánu, i když není jisté, zda přišli již s vojenskou invazí nebo až v pozdějších letech, kdy unikali před rostoucím tlakem turecko-egyptské administrativy.¹⁷ O tom, zda byli Cikáni v Súdánu již před příchodem osmanských vojsk, nejsou k dispozici žádné záznamy, a to ani primárního, ani sekundárního charakteru.

Druhou polovinu 19. st. v Súdánu charakterizují narůstající nepokoje a silná nevraživost vůči turecko-egyptské administrativě; především jižnější oblasti vykazovaly silnou rezistenci.¹⁸ Nevole vůči severním okupantům vyústila v podobě nábožensko-sociálního hnutí, které vstoupilo do dějin pod názvem mahdistické povstání. Po jeho vypuknutí v roce 1881 volila část „světlych“ cizinců návrat do Egypta. Cikánské skupiny se vydaly směrem jižním, do oblasti centrálního Súdánu (Streck 1996:38). A přestože průmysl rapidně upadal, pro kováře bylo i nadále práce dostatek.¹⁹

Ani orální tradice nám ohledně původu příliš nepomůže. Jako projev etnických mimiker je odkazováno k mytickým oblastem původu, k Západu,²⁰ k Jemenu nebo k jižní Arábii.²¹ To svědčí o vyšším statusu muslimů a prestiži tradičních muslimských oblastí, než o skutečné pravlasti súdánských Cikánů. U všech skupin se tradice shoduje pouze ve dvou bodech: v povědomí o příchodu z Egypta po řece Nilu a o mohutnosti migrace. Ta neměla probíhat v rámci celých kmenů, ale v širších rodinách (Streck 1996: 41–47).

Počet a dělení

Podle realistického odhadu by mohlo být v oblasti Súdánu asi 20 až 50 tisíc příslušníků cikánských skupin (Streck 1996). Přesněji určit jejich počet je téměř nemožné, a to nejenom

cikánskou karavanu“. Jako hlavní zdroj obživy opět uvádí kovářství, ale také obchod dobyt看em a léčení zvěře. Všimnul si také cikánských muzikantů. U žen zmiňuje množství šperků a tečkovitou tetuáž v obličeji (Streck 1996:36).

17 To ovšem neznamená, že by Egypt opustily všechny cikánské skupiny, a už vůbec ne, že šlo o jednotnou a jedinou vlnu migrace.

18 Častá povstání a revolty provázely přítomnost turecko-egyptské armády od samého počátku, zvláště s představením nového systému daní v prvním roce okupace (Ade Ajayi 1998: 142). Ještě v první polovině 19. st. došlo k několika povstáním zemědělců, ale i arabských kočovníků v Kordofánu (Hrbek 1966: 179-180).

19 Věnovali se výrobě řetězů a okovů pro vězně a otroky, ale také produkci kovových součástí zbraní, atd. (Streck 1996:39)

20 U Halabů je Západ obsažen v doposud užívaném kmenovém jménu *Magharba* (Streck 1996:40). Západem se ale například v Egyptě myslelo vše na západ od Mekky, teoreticky by tedy mohlo jít i o Balkán.

21 V lexikální zásobě po tom nezůstaly jakékoliv stopy (Streck 1996:40–41)

kvůli obtížné vnitropolitické situaci Súdánu, pohybu některých skupin,²² ale především kvůli různým druhům mimiker, které k zatajení vlastní etnické příslušnosti používají.²³

Tři nejpočetnější skupiny jsou Halabové, Bahlawanové a Ghadžarové. Ty se dále dělí do celé řady podskupin, které nebyly doposud uspokojivě popsány.

Profese

U mnoha cikánských subetnických skupin v Súdánu²⁴ hraje významnou roli kov a s ním spojené činnosti,²⁵ jako např. zpracování železného šrotu, převážně plechu.²⁶ Kovářství patřilo k tabuizovaným činnostem mezi arabskými beduíny,²⁷ ale i řada jiných etnik je vnímala jako nečisté řemeslo, a to jak rituálně, tak i fakticky.²⁸ K tomu byly vesnice v Súdánu velmi chudé na řemeslníky, což snad zapříčinil po staletí probíhající obchod otroky.²⁹ To byla vzájemně výhodná situace, jak pro autochtonní populaci, tak pro itinerantní cikánské kováře.³⁰ Vlastní

22 K omezení pohybu obyvatelstva došlo na počátku 20. století, kdy se Súdán, po porážce mahdistického hnutí, dostal do područí britské správy. Ale již za osmánské vlády k podobným snahám dojít mohlo, jak tomu nasvědčují pokusy o sedentarizaci Cikánů v Turecku (Halliday 1922: 167).

23 Roku 1921 proběhlo v Omdurmánu sčítání obyvatelstva. V kategorii „neznámé kmeny“ se objevily názvy jako *Gerbadi*, *Darawi*, *Fingurawi*, *Kingawi* a *Doulawi*. V soupisu kmenů z r. 1921 je u etnik *Ghurbabiya* a *Ghurbiya* uvedena poznámka „tuniský původ“. Streck se bez dalšího vysvětlení domnívá, že v tomto případě můžeme mluvit o Cikánech a o rané fázi „etnických mimiker“ (Streck 1996: 22).

24 Ale nejenom súdánských, neboť kovářství a kotlářství je hlavní profesí také egyptských Cikánů (Holmes 2002:3). Práce s železem je, resp. byla typickou i u Domů v Palestině (Matras 2000: 49).

25 Kováři v této oblasti při práci sedí na zemi a nohy mají skřížené. Podobně tomu pracují i v Egyptě (Holmes 2002:3). Pracovat v sedě je charakteristické pro kočovné kováře v Indii, a dodnes se tato tradice dodržuje i u různých romských kovářských skupin v Turecku a na Balkáně.

26 Zpracování železného šrotu je častá profese evropských Romů. Hlavní zdroje průmyslového odpadu v Súdánu poházely ze stavby železnice po roce 1875, z osobních automobilů po 1. sv. válce a ze vznikajícího průmyslu po roce 1956.

27 Z obavy ze ztráty statusu je odmítali vykonávat, stejně tak jako výrobu mýdla, činnosti spojené s osly, správky sandálů, těžbu soli, hašení vápna a vydělávání kůží (Streck 1996: 57).

28 Postavení kovářství a kovářů v afrických společnostech je ambivalentní. Od tabuizování a nízkého statusu až po prestižní profesi, jejíž vykonavatelé jsou obdařeni magickou mocí. Protichůdné vnímání práce s kovem lze nalézt i u bezprostředně sousedících etnik, viz Jaggar (1994:11). Rozmístění dílen na trhu často vypovídá o statusu jednotlivých profesních skupin. Někteří autoři ale tvrdí, že jde spíše o rozmístění podle množství hluku a zápachu, v případě kovářů snad hraje roli obava z ohně a případného požáru.

29 Obchod otroky, resp. jeho důkladnější kontrola, byl jedním z hlavních zájmů, které vedly chedíva Muhammada Alího, polosamostatného vládce Egypta, k okupaci Súdánu. V roce 1825 bylo vyvezeno 40 000 otroků, v roce 1839 již 200 000 (Hrbek 1966: 179).

30 V případě itinerantních kovářů jde většinou o kovářství za studena. Neklade takové nároky na přesun vyba-

výrobky z kovu a železného šrotu následně prodávaly ženy podomně. Byla to jediná výjimka pro Cikány, neboť obchod se v Súdánu těší vysoké prestiži a byl itinerantním „cizincům“ zapovězen.

Další typickou oblastí je vše, co se týká zvířat, především oslů. Ti jsou spojováni s nízkým statutem a činnosti s nimi spojené jsou tabuizovány.

U súdánských Cikánů jen výjimečně nalezneme profese spojené s obstaráváním zábavy pro okolní obyvatelstvo. Hudebníky a tanečníky, tak rozšířené profese evropských Romů, Cikánů v severní Africe (Marsh 2000: 2), ale také u domských skupin v Asii (Williams 2000: 3), nalezneme pouze výjimečně a to především u Bahlawanů (Streck 1996: 158). Na úpadku těchto tradičních profesí se podepsala silná islamizace země, i když je zcela nevymýtila. Stejně tak jako nevymýtila prostituci cikánských žen, provozování hazardních her a žebrání. Tyto profese stigmatizují cikánské skupiny nejen v Súdánu (Streck 1996: 154), ale i Egyptě (Holmes 2002: 4), Izraeli a dalších místech. Snahou většinové cikánské populace je se od podobných aktivit distancovat.³¹

Kromě toho pracovali Cikáni jako správkaři, vyvolávači a makléři na trhu, nosiči mrtvol, hrobníci a příležitostní řezníci.

Súdánští Cikáni jsou semiitinerantní. Pohyb za prací je v těchto oblastech zcela běžný i pro ostatní populaci.³² Vesnice jsou od sebe relativně vzdálené a čím je hustota obyvatelstva nižší, tím nutnost objíždění potenciálních zákazníků vzrůstá. Cesty řemeslnických rodin jsou ovlivňovány i klimatickými cykly: pohyb severním směrem je charakteristický pro období brzkého jara, na podzim kočují na jih. Stany a další vybavení je často ponecháno na místě a při návratu opět vyspraveno. V nedávných letech si Cikáni začali pořizovat i kamenné domy v některém z měst.

Postavení Cikánů v súdánské společnosti

Snahou cikánských skupin je integrace do prestižnějších vrstev okolní společnosti. To bylo patrné již z odkazů na orální tradici, která se snaží poskytovat cikánským skupinám vyšší sta-

vení a kováři tak mohou pracovat v blízkosti domu zákazníků. Proto je tento způsob častější u Cikánů. „*In Nubien sind heute die Schwarzschieme schwarz und die Weissblechschieme hellhäutige Halab...*“ (Streck 1996: 165).

31 „*The Jerusalem Doms now distance themselves from the begging activities of other Doms, who are not residents of the city, but arrive as tourists, mainly from Egypt and Jordan, during the Muslim holiday seasons...*“ (Matras 2000: 50).

32 Rozšíření automobilů má za následek postupné usazování, neboť je snazší za prací dojíždět z jednoho místa.

tus a ztotožňuje jejich původ s původem Arabů. Ani v oficiálních censech se nikdo k cikánským skupinám vědomě nepřihlásil. V některých případech dosáhla míra asimilace takového stupně, že již téměř není možné určit, zda jde o cikánské etnikum.³³

K zvyšování prestiže a k asimilaci některých skupin napomáhá usazování nových cikánských skupin ve městech. Dříve usazené rodiny již často vlastní kamenné domy a distancují se od nově příchozích, kteří vytvářejí nelegální slumovitou zástavbu na předměstích.

K postupu na sociálním žebříčku je ale nutná jakási formalizace zaměstnání, nebo nejráději jeho změna: přeměna původní plechové boudy-dílny v kamennou, změna dopravního prostředku (nákup kola nebo auta), přechod od řemesla k obchodu (i když často jen s kovovými výrobky), investice do půdy a přechod k zemědělství, atd. (Streck 1996: 174–175). Někteří Domové jdou tak daleko, že prohlašují tradiční vazbu ke kovářskému řemeslu za okovy. Zisk vyššího statusu však není vždy spojen s ekonomickým prospěchem. Řemeslníci pracující s kovem si vydělají více než policisté, ošetřovatelé v nemocnicích a jiní státní zaměstnanci.

Jazyk

Silný vliv arabizace po nezávislosti je patrný na jazykové kompetenci Cikánů v Súdánu. Arabština je hlavním jazykem komunikace nejen s okolním světem, ale i v rámci vlastní komunity. Pouze některá slova jakéhosi tajného jazyka, argotu, který jednotlivé skupiny používají, vykazují indický původ. A to pouze u Ghadžarů a Bahlawanů. U Halabů tomu tak není, pouze pozměňují a komolí původně arabská slova. Proto se objevila řada námitek,³⁴ že nejde o sprízněnou skupinu s Bahlawany a Ghadžary, a tím ani o cikánské etnikum. K tomu se přidává skutečnost, že jsou termínem *Halab* označovány i jiné skupiny obyvatelstva, jako např. Bosňané, Kurdové a další bývalí příslušníci osmanské armády; rovněž Mameluci, kteří přišli

33 „Es gibt Zigeunergruppen, die im Zuge eines schon früher eingesetzten Aufstiegs heute nahezu in der Mehrheitsgesellschaft aufgegangen sind. Nur noch sie selbst und wenige Nachbarn wissen um ihre vergangene Identität, und diese verblasst zu einer allgemeinen, im Sudan keineswegs anrühenden Herkunft aus Ägypten“ (Streck: 1996: 175).

34 Streck se domnívá, že podle dosavadního jazykového bádání by se mohlo jednat o autochtonní arabské parijské obyvatelstvo, které se již dříve rozšířilo po rozsáhlých oblastech arabského světa, nebo dokonce v různých oblastech vzniklo. Domnívá se, že by se tak nemuselo jednat o Cikány, k čemuž by měly napovídat i pevné vazby k Arabům. V Súdánu jistý vztah mezi *Sleb* (arabský pária) a Halaby z nilského údolí existuje. Jedna z halabských skupin je nazývána *Masálíb* (etnonymum *Laaiwa*). Ti jsou někdy zmiňováni jako obchodníci, jindy jako muzikanti nebo kováři. Někteří Halabové tvrdí, že přišli z Egypta jako poslední. Mezi *Masálíb* a Halaby existují sňatkové aliance. Společná pro Halaby a Sleby je také legenda o jejich původu ze Zír Sálem (Streck 1996: 44).

z Egypta po roce 1811, ale i detribalizovaní Berbeři a Arabové. Kromě světlejší pleti však sdílí s „pravými“ pouze jistý odstup a nevoli, kterou vůči nim okolní „tmavé“ obyvatelstvo chová.

bahlawanská forma³⁵	romská forma³⁶	český význam
<i>baráti – rati</i>	rat	noc, večer
<i>ikkiós – akki; iki; aki</i>	jakh	oko
<i>masiá – maas; marsi; masi</i>	mas	maso
<i>kuréss – kuri; kurm</i>	kher	dům
<i>waláss; siriáss – sir; síri; ser; sero</i>	šero	hlava
<i>sheriá – chíri; círi; cheri</i>	čhuri	nůž
<i>bakariá – bakra; bikriya; békri; bekra</i>	bakri	koza (ve východoslov. rom. ovce)
<i>diess</i>	duj	2
<i>taran</i>	trin	3
<i>ashtar</i>	štar	4
<i>fondj</i>	pandž	5
ghajarská forma	romská forma	český význam
<i>mari` – márey; maro</i>	maro	chléb
<i>keiardi</i>	te kerel (dělat)	sluha
<i>khaibai – khabe</i>	chaben	jídlo
<i>ker – kir</i>	kher	dům
<i>zungele – zungalo</i>	džungalo	ošklivý
<i>aɞwela</i>	av, (inf. <i>te avel</i>)	pojď sem!
<i>manush – mánsħ</i>	manuš	muž, člověk
<i>daiti – dai</i>	daj	matka
<i>raibó</i>	raj (<i>pán</i>)	policista, nerom; pán (ve slov. romštině)
<i>besheba</i>	beš tele	posad' se!
<i>dadi</i>	dad	otec
<i>dui</i>	duj	2
<i>itrɛn</i>	trin	3

35 Seznam slovní zásoby Ghadžarů a Bahlawanů cituji podle Strecka (Streck 1996: 292-298).

36 Vycházím z východoslovenského dialektu romštiny a její transkripce podle Romsko-českého slovníku (Hübshmannová, M.; Šebková, H.; Žigová, A.: 1991).

<i>ishtar</i>	štar	4
<i>bank</i>	pandž	5
<i>goi</i>	deš	10

Závěr

Ponecháme-li stranou nejasný vztah mezi skupinami asijských Domů a evropských Romů (prokazatelná je pouze jejich společná indická pravlast), vykazují s nimi súdánští Cikáni celou řadu kulturních podobností a vazeb. Přesto se nedá s určitostí tvrdit, že se jedná o příbuzné skupiny. A to ani mezi jednotlivými skupinami v Súdánu vzájemně. Právě naopak. Omezený lexikální korpus slov indického původu sice naznačuje jisté vztahy Ghadžarů a Bahlawanů k domským či romským skupinám v Egyptě, mohlo ale také pouze jít o vzájemné dlouhodobější historické kontakty na území Egypta. Matras se domnívá, že tajné lexikální zásoby těchto dvou skupin vykazují silný vliv domarštiny.³⁷ Naproti tomu tvrdí někteří autoři, že Ghadžarové jsou romská skupina, která přišla do Egypta z Evropy, odtud pak snad s tureckým vojskem do Súdánu (Thomas 2000: 1). Pohyb obyvatelstva v prostoru říší kolem Středozemního moře nebyl ničím neobvyklým, a tak ani tuto možnost nelze vyloučit.

Výzkum cikánských skupin ať už v Súdánu nebo v Egyptě komplikuje skutečnost, že jednotlivé skupiny zde žily vedle sebe po dobu několika staletí, kdy muselo docházet ke vzájemným kontaktům, silným vazbám a překrývání jak domských a romských skupin, ale také těch, kteří s těmito dvěma sdíleli podobný osud na periferii společnosti.

Literatura

- Ade Ajayi, J. F. ed. (1998): Africa in the Nineteenth Century until the 1880s. In: General History of Africa, Vol. VI, UNESCO.
- Fraser, A. (1998): Cikáni. Praha: Lidové noviny.
- Halliday, W. R. (1922): Some notes upon the Gypsies of Turkey. In: Jils 3, I, s. 163–189.

37 „There has been some considerable historical interface between Domari and such secret vocabularies, however, which reflects historical ties among itinerant populations of various origins in the region. Domari influence can be found in the vocabularies of Mitrip of Kurdistan, the Karači, Luti, and Kauli of Iran, the Ghagar and Nawar of Egypt, as well as, perhaps most clearly, Bahlawan of Sudan, whose secret vocabulary is derived almost entirely from Domari.“ (Matras 2000: 51).

- Holmes, K. (2002): The Dome of Egypt: A DRC Update, May 2002. In: KURI. The Journal of the Dom Society. Vol. 1, No. 1.
- Hrbek, I. a kol. (1966): Dějiny Afriky. Vol. 2. Praha.
- Hübschmannová, M. (1972): What can sociology suggest about the origin of the Roms. Archiv Orientální 40, 1972, s. 51-64.
- Hübschmannová, M. (1997): Domští hudebníci v Indii. In: Romano Džaniben IV/3-4, s. 11-27.
- Hübschmannová, M.; Šebková, H.; Žigová, A. (1991): Romsko-český a česko-romský kapesní slovník. Praha.
- Jaggar, P.J. (1994): The Blacksmiths of Kano City. Köln.
- Kenrick, D. (1993): From India to the Mediterranean. CRDP Midi Pyrénées.
- Kostić, S. (1997): Indické cerebrální hlásky a jejich vývoj v romštině. In: Romano Džaniben IV/3-4, s. 28-33.
- Marsh, A. (2000): Gypsies and non-Gypsies in Egypt: the Zabaleen and Ghajar Communities of Cairo. In: KURI. The Journal of the Dom Research Center. Vol. 1, No. 3.
- Matras, Y. (2000): Two Domari legends about the origin of the Doms. In: Romani Studies 5, Vol. 10, No. 1, s. 49-75.
- Streck, B. (1996): Die Halab. Munich: Trickster Verlag.
- Thomas, C. F. (2000): Dom of North Africa. An Overview. In: KURI. The Journal of the Dom Society. Vol. 1, No. 1.

Zusammenfassung

Radovan Sibr: Zigeunergruppen im Sudan

Die den europäischen Roma hinsichtlich Sprache, Traditionen, Berufe und auch Selbstbezeichnung am nächsten verwandte Volksgruppe im nahen Osten und Afrika stellen die Domari dar. Zigeunergruppen fallen im ethnisch sehr reichen Sudan, dazu noch mit seiner starken ethnischen Mobilität, kaum auf.

Sie könnten von Ägypten aus, entweder im frühen 19. Jhd. mit Zügen der türkischen Armee, oder etwas später auf Grund einschneidender legislativer Änderungen in Ägypten, oder aber nach einer neu entstandenen Nachfrage nach ihren metallurgischen Fähigkeiten in den Sudan eingewandert sein. Auf eine Existenz vor dieser Zeit gibt es keine Hinweise.

Neben zahlreichen Gruppen, die in Folge ihrer Tarntechniken (indem sie sich z.B. eine neue Volksidentität zulegen) eine Identifizierung oft unmöglich machen und damit jegliche zahlenmäßige Bestimmungen wage erscheinen lassen, gibt es vor allem drei bedeutende Gruppierungen: Die Habab, die Bahlawan und die Ghadscharat.

Viele Zigeunergruppen ernähren sich vom Schmiedehandwerk, das Musik- und Unterhaltungsgewerbe allgemein werden hingegen nur äußerst selten betrieben, mit bedingt durch die Islamisierung des Landes. Sie leben meist semiitlerant und nehmen an der im Sudan weit verbreiteten Arbeitsmigration teil.

In ihrem Verhalten, und desgleichen in ihren Legenden, lässt sich die Bestrebung um eine Angleichung an das für sie hohe Prestige der Mehrheitsbevölkerung, vor allem an die von arabischen Stämmen abgeleiteten Bevölkerungsgruppen, ablesen. Einige, vor allem in Städten angesiedelte Gruppen haben ihren Status, nicht unbedingt aber ihre materielle Stellung verbessert.

In der Sprache der Ghadscharat und der Bahlawan werden noch dem Romanes verwandte Wörter verwendet, bei den Halab ist die Frage nach dem Ursprung um diese linguistischen Hinweise ärmer, obwohl sie im Land selbst mit den anderen in Verbindung gebracht werden.

Die Gemeinsamkeiten mit den Domari oder mit den europäischen Roma sowie unter den Gruppen selbst lassen noch sehr viel Freiraum für Theorien über ihre gegenseitigen Verwandtschaftsverhältnisse und ihre historischen Beziehungen und Kontakte offen.

Peter Wagner